

М. О. Пічкур,
кандидат педагогічних наук, доцент
(Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини)
pmo.65@mail.ru
ORCID: 0000-0001-7454-7680;
О. В. Семенова,
викладач
(Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини)
lena_semenova@meta.ua
ORCID: 0000-0002-0302-4724

РОЛЬ ЗАСОБІВ КОМПОЗИЦІЇ ПРОСТОРОВИХ МИСТЕЦТВ У ФОРМУВАННІ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ХУДОЖНИКА-ПЕДАГОГА

У статті обґрунтовано нову класифікацію засобів композиції просторових мистецтв, що охоплює формально-естетичну й образно-семантичну групи, у першій з яких закономірними засобами визначено супідрядність, масштабність, пропорційність і ритмічність; у другій – абстрактність, асоціативність, символізм і типовість. У кожній із них виокремлено низку вибіркових засобів. Окрему групу складають специфічні засоби. Аргументовано положення про провідне значення засобів композиції у творчому розвитку особистості майбутнього художника-педагога.

Ключові слова: засоби композиції, просторові мистецтва, творча особистість, майбутній художник-педагог.

Постановка проблеми. На необхідності формування творчої особистості педагога національної школи наголошено в Законі України «Про вищу освіту», «Державній програмі «Вчитель»», «Стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року». У контексті професійної підготовки майбутнього художника-педагога чимало положень цих освітніх документів реалізовано в дослідженнях О. Кайдановської, С. Коновець, О. Музики, О. Смірної, Г. Сотської, В. Щербини та ін. Однак проблема формування його професіоналізму в царині художньої творчості не була предметом окремого наукового пошуку. Водночас, для її розв'язання нині склалися певні передумови. Це, насамперед, широко розгорнуті психологічні студії творчого розвитку особистості (Л. Виготський, В. Моляко, С. Яланська та ін.), праці із численних питань художньої творчості в різних видах образотворчого мистецтва (В. Зінченко, В. Кузін, В. Щербаков та ін.), методичні розробки щодо створення композиції художнього твору (О. Половна-Васильєва, І. Туманов, Ю. Шарапова та ін.) тощо. Практика опанування студентами фаховими дисциплінами показує, що провідна роль у їх творчому освоєнні належить засобам композиції. Проте, у вищій школі недостатньо уваги приділяється творчорозвивальному потенціалу засобів композиції в опануванні майбутніми вчителями образотворчого мистецтва фаховими дисциплінами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У контексті творчого розвитку особистості майбутнього художника-педагога на виключній ролі оволодіння засобами композиції варті уваги чимало досліджень і публікацій, зокрема Г. Сотської (доведено важливе значення оволодіння студентами засобами композиції для розвитку просторової уяви та художньо-творчого мислення), І. Туманова (наголошено, що цілеспрямоване освоєння та використання різноманітних можливостей зображально-виражальних засобів просторових мистецтв сприяє розвитку індивідуальних якостей), А. Яланського (обґрунтовано актуальність засвоєння композиції як фахової навчальної дисципліни в цілому і її засобів, зокрема), К. Горчинської (акцентовано, що завдяки вивченню засобів композиції у студентів розвивається творча ініціатива та художньо-творчі здібності). Однак ґрунтовний аналіз цих та інших наукових доробків засвідчує відсутність системного розуміння засобів композиції просторових мистецтв, недостатню розробленість теоретичних положень, що визначають їх місце і роль у формуванні творчої особистості митця.

Мета статті – удосконалити класифікацію засобів композиції просторових мистецтв та виявити їх комплексний вплив на формування творчої особистості майбутнього художника-педагога.

Виклад основного матеріалу статті. Серед наукової літератури є чимало праць різних авторів (Є. Григорян, Ф. Ковальов, І. Редько, І. Туманов, Є. Шорохов та ін.), що присвячені з'ясуванню сутності і класифікації засобів композиції просторових мистецтв. Однак у своїй сукупності вони не репрезентують науково обґрунтованої системи. Зокрема, варто наголосити на фактові ототожнення,

підміни різних понять композиції, наприклад, окремі засоби художнього формотворення (симетрія, контраст, пропорція та ін.) позиціонуються як закони. Водночас, слід наголосити, що автори праць усталено оперують такими найважливішими поняттями композиції, як «закон», «принцип» і «засіб». Також широкоживаними є допоміжні категорії методології художньої діяльності – правила, прийоми і методи, що є частковими щодо специфіки конкретного виду мистецтва. Це пояснюється тим, що композиція – це жива, динамічна система, елементи якої переплетені між собою і припускають взаємний перехід. Тому засобам композиції властива багатоплановість. Вони можуть стати властивостями художньої форми; розглядатися як принципи, методи, прийоми побудови твору; одночасно виступати засобами гармонізації, емоційної та художньої виразності форми і змісту композиції. Властивості матеріалу також є засобами композиції.

Із мистецької практики відомо, що І. Репін, будучи вже відомим художником, згадував як у молодості закони композиції не давали йому спокою. І. Крамської наголошував, що «ці кляті закони», існують поза особистим смаком і темпераментом художника.

У науковій літературі частим є твердження, що композиція у мистецтві сама є категорією закону. Так, дослідниця Ю. Шарапова вважає: «Композицію слід розглядати як закон, на якому ґрунтується споруда твору і який приймає всі рівні зображення ідейного задуму дій, що проходять усі ступені художнього пізнання» [8, с. 6]. Водночас, радянський мистецтвознавець у галузі архітектури В. Кринський розуміє композицію як певний «набір» закономірностей для гармонізації форми. На його думку, закономірності є абстракціями, виробленими на основі аналізу будови природних форм – рослин, людського тіла, а також аналізу творів мистецтва [4, с. 18-19].

Якщо розглядати композицію як закон, то стає очевидним, що вона не може містити в собі ще якісь закони. Адже закон композиції – це впорядкованість зв'язків і відносин елементів системи між собою. Їх доцільно розрізнити на функціонально необхідні та допоміжні.

У книзі «Композиція в живопису» М. Волков пише: «Єдність та цілісність (цілісність) – важлива ознака композиції. У завершеній композиції все підлягає єдиній меті, ідеї, художньому задуму. Ця єдність визначається і в сюжетно-образному рішенні твору, і в гармонійній підпорядкованості форм. У єдності змісту та форми полягає гармонійність цілого – необхідна умова композиційної побудови, її важлива ознака» [1, с. 122].

Таким чином, композиція є стійким явищем мистецтвознавчої теорії та художньої практики, тобто об'єктивним законом, що в процесуальному (побудова), перцептивному (сприйняття), результативному (матеріальний об'єкт) аспектах діє з метою репрезентації єдності і цілісності (гармонії) формально-естетичних і образно-семантичних засобів за принципами структурності й системності.

У значній кількості довідникової літератури подано чимало різних визначень поняття «засіб». Не вдаючись до детального аналізу, зазначмо, що загалом цей термін доцільно трактувати як знаряддя діяльності, прийом і спосіб дії для досягнення чого-небудь. Тобто під засобом слід розуміти те, що своїм застосуванням сприяє досягненню певної мети діяльності. Звідси, апріорно, що засіб є провідною категорією методології діяльності як науки про її організацію.

Діяльнісний аспект композиції неодмінно передбачає наявність мети у формі задуму чи ідеї твору, визначення певних просторово-часових меж, структурування внутрішньої будови, досягнення цілісності і єдності складників. Організація такої діяльності полягає в її логічному структуруванні, упорядкуванні та використанні відповідних засобів у такому порядку: уява – мислення – формотворення. Завдяки такому алгоритму досягається цілісність і гармонія складників композиції, що воедино пов'яже художні образи для наповнення змістом мистецького твору.

Образність композиції впливає на емоційно-смыслову сферу глядача. Вона досягається завдяки семантики, асоціативності та принципам художньо-образного мислення художника. Семантика – це знакова система художньої форми, що функціонує для розкодування глядачем візуальної інформації. Асоціативність – зіставлення сприйманого візуального матеріалу із раніше побаченими та відомими явищами за параметрами форми, кольору, фактури, текстури тощо. Художньо-образне мислення визначається метафоричним, символічним, алегоричним, омонімічним, синонімічним та метаморфічним принципами.

Являючись своєрідними інструментами художньо-творчої діяльності, засоби композиції забезпечують її необхідні властивості і якості, що оцінюються глядачем у процесі візуального сприйняття високоорганізованої форми. Серед їх значної кількості доцільно розрізнити постійні та мінливі. Наприклад, композиція живописного пейзажу, у якому відтворено стан природи сонячного дня будується на контрасті кольорів, світла і тону. Тобто основною властивістю такої композиції є контрастність живописної пластики. Композиція краєвиду, що відображає туманний ранок, навпаки,

будується за допомогою нюансу. Ознака контрасту тут має другорядне значення, або може й зовсім не фігурувати.

Постійні властивості обов'язкові для будь-якої художньої форми та є результатом поєднання мінливих властивостей. Вони сприймаються зором і створюють достатньо точну візуальну характеристику композиції твору за її образністю, супідрядністю складників, стильовою єдністю, масштабністю, пропорційністю. Згідно із поставленими завданнями створення художнього об'єкту, мінливі властивості вибірково застосовуються в окремих композиціях. Для них властива полярність наприклад, статичність/динамічність, симетричність/асиметричність, контрастність/нюансність, колористичність/монохромність та ін.

Отже, на основі викладеного матеріалу є підстави для виокремлення закономірних, вибіркових та специфічних, відповідно до різновидів просторових мистецтв, засобів композиції, що ілюструє рисунок 1.

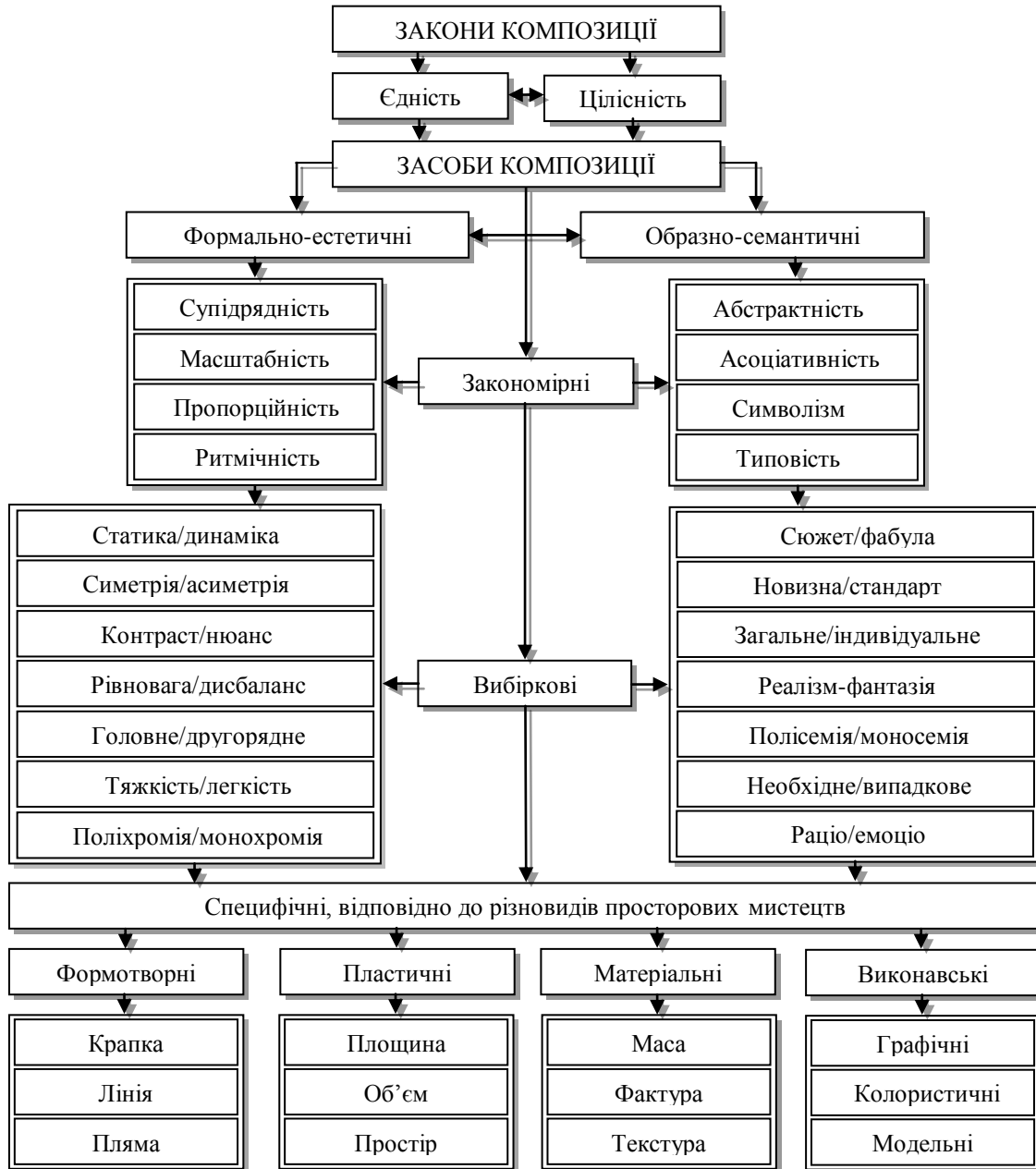

Рис. 1. Класифікація засобів композиції у просторових мистецтвах.

Як видно з рисунку 1, процес створення художньої композиції відбувається за законами єдності і цілісності, що досягається завдяки використанню формально-естетичного та образно-семантичного інструментарію. Кожен із них охоплює конкретні закономірні, вибіркові та специфічні (відповідно до різновидів просторових мистецтв) засоби.

Так, для виявлення гармонійних ознак форми необхідно забезпечити супідрядність, масштабність, пропорційність і ритмічність її елементів. Щоб досягнути високої художньої образності твору, йому потрібно надати абстрактного, асоціативного й символічного змісту з одночасним виявленням семантики типового у відтвореному явищі.

У процесі естетичної організації форми художник на свій вибір може скористатися такими засобами, як статика/динаміка, симетрія/асиметрія, контраст/нюанс, рівновага/дисбаланс, головне/другорядне, тяжкість/легкість, поліхромія/монохромія. Вибіркове оперування полярними концептами сюжету/фабули, новизни/стандарту, загального/індивідуального, реалізму/фантазії, полісемії/моносемії, необхідного/випадкового, раціонального/емоційного призведе до бажаної образно-семантичної результативності створюваної композиції.

Художньо-технологічний процес композиційної діяльності неодмінно має супроводжуватися використанням специфічних для кожного різновиду просторових мистецтв формотворних (крапка, лінія, пляма), пластичних (площина, об'єм, простір), матеріальних (маса, фактура, текстура) та виконавських (графічних, колористичних, модельних) засобів.

У процесі створення композиції художник використовує не все розмаїття виражальних засобів, а лише найнеобхідніші, тобто ті, що визначають характер форми. Наприклад, для створення композиції рослинного орнаменту найважливішим є метричний повтор стилізованого мотиву (суцвіття, гілка з плодами тощо), масштаб і пропорції зображувальних елементів (стебло, листя, квіти); додатково використовуються такі специфічні засоби зображення, як колір, тон, контраст і нюанс, симетрія тощо. Звідси, використовуючи певний набір засобів композиції, автор твору автоматично дотримується притаманних їм законів, синтез яких являє собою композиційний прийом. Водночас, найважливіші на різних етапах композиційного пошуку закономірності впливають на добір конкретних засобів, надання переваги якомусь із них, установа порядку послідовності їх використання.

Таким чином, надання єдності змісту і форми художнього твору, досягнення його довершеності, образної новизни забезпечується процесом цілеспрямованого використання засобів композиції.

Обґрунтованість окресленої класифікації засобів композиції у просторових мистецтвах пояснюється тим, що в процесуальному аспекті композиція має діяльну основу та відповідно позначається терміном «композиційна діяльність».

Композиційна діяльність є процесом формотворення, що категоріально позначається актом створення художником, архітектором чи дизайнером форми згідно із загальними ціннісними настановами культури і тими або іншими вимогами, що мають відношення до естетичної виразності майбутнього об'єкта. Вона є складним творчим процесом цілеспрямованого відображення елементів композиції у побудові художнього твору, спрямованого на творчий розвиток особистості [8, с. 6].

Композиційна діяльність охоплює систему принципів її організації, що визначається терміном «творчий метод художника». Його сутність полягає в способі кодування переживань особистості за змістовим джерелом її естетичного ідеалу. Творча діяльність художника здійснюється на основі використання формальних і змістових засобів. Тому композиція є сутністю творчого процесу.

На визначальній ролі композиції як засобу художньо-естетичного розвитку особистості звертає увагу Г. Сотська, наголошуючи на тому, що сформовані композиційною діяльністю якості особистості становлять передумову повноцінної участі суб'єкта в універсальному процесі формотворення і фокусування яких у будь-якому виді діяльності робить цю діяльність конструктивно-творчою (продуктивною), а знання з композиції (розуміння найважливіших законів, правил, прийомів та засобів) мають важливе значення для розвитку просторової уяви та художньо-творчого мислення як складової частини естетичного виховання [5].

Акцентуючи на важливості розвитку індивідуальних якостей майбутніх фахівців сфери художньої освіти, І. Туманов цілком слушно стверджує, що вони мають володіти сучасними засобами, техніками і прийомами творчості. На думку вченого, це можливо лише при цілеспрямованому освоєнні та використанні різноманітних можливостей зображально-виражальних засобів просторових мистецтв [7, с. 8].

Називаючи композицію синонімом творчості, В. Щербина вказує, що її засоби в будь-якому виді й жанрі образотворчого мистецтва є головним інструментарієм творчої діяльності, яка складається з певних дій: від зародження ідеї до матеріальної реалізації художнього образу. На думку художника-педагога, композиція є «граматикою зображувальної форми». Саме тому в системі спеціальної

підготовки майбутніх вчителів образотворчого мистецтва провідна роль відводиться дисциплінам мистецького циклу, до яких належать як рисунок і живопис, так і композиція [9, с. 119].

Композиція торкається низки культурологічних проблем, що мають найважливіше значення в становленні й розвитку творчої особистості. За аналогією цього, Ю. Степанян та В. Ткачук стверджують, що проблеми композиції (із засобами, їх властивостями і закономірностями) завжди були і залишаються актуальними для всіх тих, хто займається творчістю. Стрімкий плин часу і колосальна трансформація українського суспільства виявляють низку упущень у художньому баченні, знаннях про гармонію в композиції, високому професійному виконавчому рівні, тобто тих цінних якостей, якими повинен володіти художник для створення своїх робіт [6, с. 78].

На переконання народного художника України А. Яланського, актуальність засвоєння композиції як фахової навчальної дисципліни в цілому і її засобів, зокрема, полягає в тому, щоб вивести студентів із пасивного стану та активізувати їхні творчі здібності, художньо-образне мислення, візуальне сприйняття, пам'ять, уяву, виразне художнє формоутворення. Як науковець і педагог він доходить висновку, що необхідна постановка таких творчих завдань, які спрямовані на розвиток художньо-образного мислення студентів, використання ними широкого спектру художніх матеріалів і технік, оригінального поєднання їх у композиції. Також ним виявлена залежність: «Чим вища майстерність художника, чим багатший його життєвий досвід, чим глибші його почуття та задум, тим сильніший вплив створених ним художніх образів на глядача» [10, с. 20].

Досліджуючи арсенал художньо-виражальних засобів і можливостей, утілених у мистецькі і дизайнерські твори, мистецтвознавець і приват-професор Львівської національної академії мистецтв В. Гудак наголошує на необхідності їх засвоєння задля становлення професійного рівня фахівців мистецьких ВНЗ України. На його переконання, для цього придатна історико-мистецька скарбниця всіх часів і народів, оскільки виражальні засоби (лінія, площина, тон, колір, форма, об'єм, фактура та ін.), за допомогою яких митці реалізовували свої твори як площинного (графіка, живопис), так і об'ємного (скульптура) характеру, є спільними і майже уніфікованими. Також він акцентує на важливості зосередження уваги студентів на різних і типових особливостях прояву і взаємодії форми, об'єму з простором у найбільш характерних їх ознаках [3].

На переконання К. Горчинської, завдяки вивченню засобів композиції у студентів розвивається творча ініціатива, власне бачення досліджуваного матеріалу, створюються сприятливі умови для виникнення у них нових художніх узагальнень, що в результаті веде до розвитку художньо-творчих здібностей [2].

Таким чином, місце і роль засобів композиції в системі професійної підготовки майбутнього вчителя образотворчого мистецтва обґрунтовується низкою таких положень: провідне значення композиції – її творчий аспект: творчість є ідеальною моделлю композиційної діяльності і, навпаки, ця діяльність моделює творчий процес завдяки використанню засобів композиції; опанування закономірними, вибірковими і специфічними засобами композиції є провідним фактором, що зумовлює розвиток творчих здібностей, уяви, фантазії, асоціативно-образного і художнього мислення особистості; майстерне володіння майбутнім фахівцем засобами композиції визначає наявність у нього знань, умінь і навичок, що є універсальними для всіх видів просторового мистецтва; навчання композиції – це шлях до розв'язання проблеми композиційної грамоти і творчості на всіх етапах фахової підготовки майбутнього вчителя образотворчого мистецтва; фактор методичної значущості композиції, що пов'язаний із сучасними умовами освітнього процесу, зумовлює розвиток інтенсивних форм розвитку художньо-творчої компетентності майбутнього художника-педагога.

Висновки. Установлено, що засоби композиції є провідним методологічним інструментарієм художньої діяльності, використання яких супроводжується складним креативним процесом створення унікальних творів, гармонійного впорядкування різноманітних матеріалів, досягнення формальної і змістової цілісності всіх складників композиції на засадах структурованості й системності. Уточнено класифікацію закономірних, вибіркових та специфічних засобів композиції у просторових мистецтвах.

Доведено, що на теоретичному і практичному рівнях максимальне засвоєння майбутнім художником-педагогом засобів композиції у процесі вивчення фахових дисциплін відіграє важливу роль у формуванні його творчої особистості, оскільки завдяки цьому прискорюється розвиток емоційної сфери, мобілізація креативного потенціалу, забезпечується трансформація фахових знань у практичну площину художнього формотворення.

Перспективу подальших наукових пошуків убачаємо в обґрунтуванні й реалізації педагогічних умов формування художньо-творчої компетентності майбутнього художника-педагога засобами композиції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Волков Н. Н. Композиция в живописи / Н. Н. Волков. – М. : Искусство, 1977. – 263 с.
2. Горчинська К. В. Методика розвитку художньо-творчих здібностей майбутніх учителів технологій у процесі вивчення курсу «Композиція костюма» [Електронний ресурс] / К. В. Горчинська. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2013_2_108_27.
3. Гудак В. А. Роль основ об'ємно-просторових композицій в формуванні пластичного мислення митця [Електронний ресурс] / В. А. Гудак. – Режим доступу : <http://nbuv.gov.ua/UJRN/had>.
4. Кринский В. Ф. Элементы архитектурно-пространственной композиции / В. Ф. Кринский, И. В. Ламцов, М. А. Туркус. – М. : Стройиздат, 1967. – 168 с.
5. Сотська Г. І. Образотворче мистецтво як засіб формування естетичної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва [Електронний ресурс] / Г. І. Сотська. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua>.
6. Степанян Ю. Г. Про ідеологему сучасного композиційного поступу / Ю. Г. Степанян, В. І. Ткачук // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. – 2011. – № 3. – С. 76-78.
7. Туманов І. М. Рисунок, живопис, скульптура. Теоретико-методологічні основи комплексного навчання : навч. посіб. / І. М. Туманов. – Львів : Аверс, 2010. – 496 с.
8. Шарапова Ю. В. Методика формування композиційної діяльності у професійній підготовці майбутніх учителів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 – «Теорія та методика трудового навчання» / Ю. В. Шарапова. – Чернігів, 2010. – 20 с.
9. Щербина В. Г. Формування композиційних умінь і навичок у майбутніх учителів образотворчого мистецтва як показник їхньої педагогічної майстерності / В. Г. Щербина, Д. В. Щербина // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. пр. ДВНЗ «Криворізь. нац. ун-т» / За ред. З. П. Бакум ; [редкол. : Н. І. Зеленкова (заст. ред.) та ін.]. – Кривий Ріг : ДВНЗ «КНУ», 2013. – С. 118-122.
10. Яланський А. Композиція пейзажу як фактор ефективного розвитку художньо-образного мислення студентів / Андрій Яланський // Українська академія мистецтва. – 2014. – Вип. 23. – С. 18-28.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Volkov N. N. Kompozitsiia v zhyvopysy / N. N. Volkov. – M. : Yskusstvo, 1977. – 263 s.
2. Horchynska K. V. Metodyka rozvytku khudozhno-tvorchykh zdibnostei maibutnykh uchyteliv tekhnolohii u protsesi vyvchennia kursu «Kompozitsiia kostiiuma» [Elektronnyi resurs] / K. V. Horchynska. – Rezhym dostupu : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2013_2_108_27.
3. Hudak V. A. Rol osnov obiemno-prostorovykh kompozitsii v formuvanni plastychnoho myslennia myttsia [Elektronnyi resurs] / V. A. Hudak. – Rezhym dostupu : http://nbuv.gov.ua/UJRN/had_2012_2_19.
4. Krynskyi V. F. Elementy arkhitekturno-prostranstvennoi kompozitsyy / V. F. Krynskyi, Y. V. Lamtsov, M. A. Turkus. – M. : Stroiizdat, 1967. – 168 s.
5. Sotska H. I. Obrazotvorche mystetstvo yak zasib formuvannia estetychnoi kultury maibutnykh uchyteliv obrazotvorchoho mystetstva [Elektronnyi resurs] / H. I. Sotska. – Rezhym dostupu : <http://www.nbuv.gov.ua>.
6. Stepanian Y. H. Pro ideolohemu suchasnoho kompozitsiinoho postupu / Y. H. Stepanian, V. I. Tkachuk // Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii dizainu i mystetstv. – 2011. – № 3. – S. 76-78.
7. Tumanov I. M. Rysunok, zhyvopys, skulptura. Teoretyko-metodolohichni osnovy kompleksnoho navchannia : navch. posib. / I. M. Tumanov. – Lviv. : Avers, 2010. – 496 s.
8. Sharapova Y. V. Metodyka formuvannia kompozitsiinoi diialnosti u profesiinii pidhotovtsi maibutnykh uchyteliv : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk : spets. 13.00.02 – «Teoriia ta metodyka trudovoho navchannia» / Y. V. Sharapova. – Chernihiv, 2010. – 20 s.
9. Shcherbyna V. H. Formuvannia kompozitsiinykh umin i navychok u maibutnykh uchyteliv obrazotvorchoho mystetstva yak pokaznyk yikhnoi pedahohichnoi maisternosti / V. H. Shcherbyna, D. V. Shcherbyna // Pedahohika vyshchoi ta serednoi shkooly : zb. nauk. pr. DVNZ «Kryvoriz. nats. un-t» / Za red. Z. P. Bakum ; [redkol. : N. I. Zelenkova (zast. red.) ta in.]. – Kryvyi Rih : DVNZ «KNU», 2013. – S. 118-122.
10. Ialanskyi A. Kompozitsiia peizazhu yak faktor efektyvnoho rozvytku khudozhno-obraznoho myslennia studentiv / Andrii Yalanskyi // Ukrainska akademiia mystetstva. – 2014. – Vyp. 23. – S. 18-28.

Пичкур Н. А., Семенова Е. В. Роль средств композиции пространственных искусств в формировании творческой личности будущего художника-педагога.

В статье обоснована новая классификация средств композиции пространственных искусств, охватывающая формально-эстетическую и образно-семантическую группы, в первой из которых закономерными средствами определены соподчиненность, масштабность, пропорциональность и ритмичность; во второй – абстрактность, ассоциативность, символизм и типичность. В каждой из них выделен ряд выборочных средств. Отдельную группу составляют специфические средства. Обосновано положение о ведущем значении средств композиции в творческом развитии личности будущего художника-педагога.

Ключевые слова: средства композиции, пространственные искусства, творческая личность, будущий художник-педагог.

Pichkur M.O., Semenova E. V. The role of means of composition of spatial Arts in the formation of a creative personality of the future artist-teacher.

In the high school is not enough attention paid to creative-training potential of means of composition in the mastery of professional disciplines of the future teachers of fine arts. There is a lack of systematic understanding of the spatial composition tools, also their role in the formation of a creative personality of the artist is not identified. Based on the analytical review of the works of the compositions of different authors a new classification of means the composition of spatial arts that encompasses the formal aesthetic and figuratively-semantic groups is grounded. In the formal aesthetic group subordination, scale, implement and rhythm are defined by a regular means; in figuratively-semantic group an abstraction, associativity, symbolism and typicality are defined by a regular means. In each of them the several optional features such as statics/dynamics, symmetry/asymmetry, contrast/nuance, story/plot, novelty/standard, polysemy/monosomy and other opposing features are outlined. A separate group is composing form-building, plastic, material and performing specific features. Established that the means of composition is leading methodological tool of artistic activity, the use of which is accompanied by a complex creative process of creating unique, harmonious arrangement of different materials, achieving formal and contextual integrity of all components of the composition based on structuring and consistency. It is proved on the theoretical and practical levels that maximum absorption of means of composition in the process of studying professional disciplines by the future artist-teacher plays an important role in the formation of his personality, because this accelerates the development of the emotional sphere, mobilizing creative potential, providing of the transformation of professional knowledge into practical area of form-building.

Keywords: means of composition, spatial art, creative personality, the future artist-teacher.